

№ 33 (2023) С. 94–99
National Academy of Fine Arts and Architecture
Collection of Scholarly Works
«Ukrainian Academy of Art»
ISSN 2411–3034
Website: <http://naoma-science.kiev.ua>

УДК 763.071.1(477)"19"Фіщенко
ORCID ID: 0000-0001-7790-4639
DOI <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2023-33-11>

Людмила Барко

аспірантка I курсу
факультету теорії та історії мистецтва
Національна академія образотворчого
мистецтва і архітектури
liudmyla.barko@naoma.edu.ua
Київ, Україна

Науковий керівник – Лагутенко О. А., доктор мистецтвознавства, професор

ОБРАЗНО-ХУДОЖНІ ТА СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЛІНОРИТІВ О. ФІЩЕНКА 1960–1980-Х РОКІВ

***Анотація.** Метою даної статті є дослідження творчого доробку Олексія Фіщенка – одного з визначних українських художників-графіків, а також проведення об'єктивного історико-мистецького й теоретичного аналізу його творчості.*

***Методи дослідження.** В основу дослідження покладено використання різноманітних наукових дослідницьких методів та підходів, зокрема методів історизму, феноменології, іконографії, мистецтвознавчого та стилістичного аналізів. Їхнє використання дало змогу виконати об'єктивне історико-мистецьке й теоретичне осмислення творчості О. Фіщенка.*

***Результати.** У статті проаналізовано образно-стильові особливості ліноритів художника 1960–1980-х років у художньому контексті цього періоду, а також розглянуто їхній зв'язок з попередніми етапами творчості художника. Визначено основні риси стилю О. Фіщенка, в якому він працював упродовж 1960–1980-х років; йдеться про архітектурну побудову твору, ритм кольору та форми, художню виразність лінії, а також використання площинних елементів тощо. У своїх творах митець відійшов від реалістичного відтворення дійсності і виявив власне бачення мінливого характеру та експресивної динаміки колірного руху в природі. На основі вивчення та застосування митцем методів друку західно-європейських художників, сформувалась його власна манера, в якій поєдналися риси декоративного мистецтва, традиційної японської гравюри та абстрактного живопису. Образно-стильові особливості й композиційні пошуки, втілені у графіці майстра, стали вагомим внеском у розвиток українського графічного мистецтва другої половини ХХ століття.*

***Висновки.** На підставі проведеного аналізу творчості О. Фіщенка, зроблено висновок про унікальність художнього методу, майстерності виконання та авторської техніки друку ліногравюр, і саме ця унікальність вирізняє його з-поміж інших українських художників того часу.*

Загалом, новаторська й оригінальна творчість О. Фіщенка тяжіла до абстрактного мистецтва і заслуговує на увагу та визнання.

***Ключові слова:** графіка, лінорит, естамп, абстрактна композиція.*

Lyudmyla Barko

First-year Graduate Student
Faculty of Theory and History of Art
National Academy of Fine Arts and Architecture
liudmyla.barko@naoma.edu.ua
Kyiv, Ukraine

Supervisor – Lagutenko O. A., Doctor of Art History, Professor

FIGURATIVE, ARTISTIC AND STYLISTIC FEATURES OF LINOCUTS OF O. FISHCHENKO

Abstract. *The purpose of this article is to explore the creative work of Oleksiy Fishchenko, one of the prominent Ukrainian graphic artists, and to conduct an objective historical, artistic, and theoretical analysis of his oeuvre.*

Methods. *The research is based on the use of various scientific research methods and approaches, including historicism, phenomenology, iconography, art history, and stylistic analysis which made it possible to gain an objective historical, artistic, and theoretical understanding of O. Fishchenko's work.*

Results. *The article analyzes the figurative and stylistic features of the artist's linocuts from the 1960s to the 1980s within the artistic context of that period, as well as their connection to the artist's previous stages of creativity. The study identified the main characteristics of O. Fishchenko's style from the 1960s to the 1980s, including the architectural structure of the artwork, the rhythm of color and form, the artistic expressiveness of the line, and the use of planar elements, etc. In his works, the artist moved away from realistic depiction and revealed his own vision of the changing nature and expressive dynamics of color movement in nature. Based on the study and application of Western European artists' printing methods, he developed his own manner, combining features of decorative art, traditional Japanese printmaking, and abstract painting. The figurative and stylistic features and compositional explorations embodied in the artist's graphics made a significant contribution to the development of Ukrainian graphic art in the second half of the 20th century.*

Conclusions. *Based on the analysis of O. Fishchenko's artistic work, it is concluded that his artistic method, mastery of execution, and author's original linocut technique are unique, distinguishing him from other Ukrainian artists of that time. Overall, O. Fishchenko's innovative and original creative work was close to abstract art and deserves attention and recognition.*

Key words: *graphics, linocut, print, abstract composition.*

Постановка проблеми. Творчість видатного українського графіка, народного художника України, майстра ліногравюри О. Фіщенко ще не отримала ґрунтовного наукового дослідження в українському мистецтвознавстві. Творчий спадок майстра графіки – це рисунки, акварелі, пастелі, кольорові ліногравюри та живопис. Для графічних творів митця характерна певна цілісність, а своєрідні принципи побудови композицій, які він використовує у рисунку та живопису, характерні й для ліноритів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Із останніх загальних праць найбільш ґрунтовно українська графіка представлена у п'ятому томі «Історії українського мистецтва» за редакцією Г. Скрипник [3]. Зокрема, у розділі «Мистецтво другої половини 1950-х – 1980-х років» описані основні етапи розвитку та здобутки українського образотворчого мистецтва, а в розділі «Графіка» мистецтвознавиця О. Авраменко розглядає творчість О. Фіщенко у контексті розвитку української станкової графіки цього періоду.

Мета дослідження – вивчення ліноритів О. Фіщенко, які становлять значну частину його творчої спадщини, а також розгляд новаторських методів друку; визначення стильових особливостей ліногравюри майстра різних періодів; оцінка здобутків художника у галузі високого друку; аналіз еволюції художніх методів і творчих підходів; визначення ролі митця в мистецькому житті київської спільноти, а також місця графічних творів художника

в загальній спадщині українського мистецтва графіки.

Виклад основного матеріалу. Творчість О. Фіщенко 1960–1980-х років майже недосліджена, тому досі не отримала належної мистецтвознавчої оцінки. Під час дослідження нами віднайдено невеликі вступні слова до каталогів виставок та альбомів художника, написані в різні періоди за радянських часів та на початку ХХІ ст., де автори коротко й побіжно торкаються біографії і стисло розкривають творче кредо художника. Так, в альбомі «Олексій Фіщенко» за 1969 рік [11] представлені кольорові ліногравюри майстра графіки, виконані ним упродовж 1961–1966 рр., а в невеликій за обсягом вступній статті до альбому мистецтвознавиця Л. Попова характеризує творчий доробок художника саме в естампі, виявляючи його характерні ознаки та новітній підхід майстра до пейзажних мотивів. У вступному слові до каталогу «Олексій Федорович Фіщенко» [1, 3] український художній критик Г. Островський у загальних рисах аналізує рисунки, акварелі, пастелі та ліногравюри майстра графіки в жанрах натюрморту, портрета та пейзажу, розглядає методи, застосовані автором для досягнення виразності образів. Художник та мистецтвознавець В. Цельтнер у каталозі художника [17, 4] докладно описав життєвий і творчий шлях О. Фіщенко як представника київської школи графіки, виокремив основні періоди його творчості, а також детальніше проаналізував індивідуальний творчий стиль митця, його методи та засоби формотворення.

У ще одному каталозі виставки творів (за 1996 рік) «Олексій Федорович Фіщенко» [14] увагу акцентовано на графічних пейзажах та абстрактних живописних творах, використанні кольору і фактури для емоційного й чуттєвого звучання під час відтворення станів природи.

Каталог творів О. Фіщенка за 2003 рік знайомить з творчим доробком художника починаючи з раннього періоду творчості і до завершального, завдяки чому є змога проаналізувати індивідуальну манеру митця й розкрити його непересічну особистість.

Частина джерельної бази творчості О. Фіщенка – це окремі статті, опубліковані в таких періодичних журналах, як «Образотворче мистецтво», «Київ», «Наука і суспільство» [2, 6, 8, 10]. Однак ці публікації висвітлюють лише невелику частину творчої спадщини митця й не дають повного уявлення про його творчість.

О. Фіщенко народився 1920 року в Умані Черкаської області, пережив голодомор, воював на фронтах Другої світової війни та був демобілізований в 1948 році. Спочатку здобував мистецьку освіту в Одеському художньому училищі на відділенні кераміки. Значною мірою на творчість митця вплинули українські художники К. Костанді та його учні О. Стіліануді, Т. Дворніков, які свого часу викладали живопис в Одеському художньому училищі.

У 1953 році вступив до Київського державного художнього інституту, навчався разом з Г. Гаркавенко, Г. Польовим, О. Бабковою в майстерні вільної графіки під керівництвом професора, званого майстра лінориту О. Пашенка. Саме він привернув увагу молодого художника до теми міських індустріальних пейзажів і техніки високого друку. Ще студентом О. Фіщенко обрав тему дипломної роботи «Пейзажі Канева» в техніці ліногравюри. Збираючи підготовчий матеріал, молодий митець подорожує разом з товаришем по інституту І. Черніковим та виконує натурні зарисовки. Графічна робота була виконана на високому професійному рівні та згодом експонувалась на республіканській виставці у Києві. Після завершення навчання в КДХІ (1959) та отримавши фундаментальну підготовку з фаху, О. Фіщенко розпочав самостійний творчий шлях. 1960 року вступає до Спілки художників України і бере активну участь в престижних на той час різних тематичних республіканських художніх виставках, які регулярно проходили у виставкових залах УРСР.

1960-ті – початок 1970-х рр. ознаменувався розквітом графіки, особливо лінориту, поширеного серед молодих талановитих митців, на яких вплинули дереворізи стародруків, українська графіка 1920-х рр., мексиканська гравюра тощо. Мистецтвознавиця О. Ламонова зауважує: «Українські художники генерації 60-х відмовлялися від ілюзорного простору на користь підкресленої площинності аркуша, від світлотіньового моделювання об'єму – на користь напруженої і виразної мелодики ліній та плям. Дуже емоційна, іноді навіть грубувата українська графіка кінця 50-х – початку 70-х років була реакцією на графіку попереднього періоду» [17].

До когорти митців другої половини ХХ ст. належав О. Фіщенко, який вирізнявся індивідуальним підходом до розв'язання творчих завдань. Після створення декількох серій («Канів», «Тарасова земля», «Моя Батьківщина») 1961 року у стилістиці класичної ліногравюри мистець перебував у процесі пошуку та формування власного стилю. Він захоплювався технікою кольорового лінориту, надихався творами відомих майстрів минулого, зокрема: П. Пікассо («Портрет ідальго», 1965; «Портрет молодої дівчини», 1958) та А. Матісса (ліногравюри з книги «Пасіфая». Пісня Міноса (Критяне)). Для виконання ліноритів О. Фіщенко запозичив у П. Пікассо прийоми друку покривними фарбами по надрукованій першою темній, здебільшого чорній плашці. Це давало змогу простими засобами досягти виразності чорних контурних ліній, які не обрізалися, як це робилося в обрізній гравюрі, а проглядалися через відкриті ділянки чорного тла, покритого кольоровими фарбами. Мистець інколи використовував друкарські фарби, але частіше – фарби для олійного живопису. На відбитку вони утворювали нерукотворні фактури, що надавало ліноритам особливої привабливості та виразної декоративності. У натюрморті «Настільна лампа» (1977), виконаному в техніці ліногравюри, за поєднанням контрастних кольорів, динамічного руху світлових потоків та декоративної стилізації простежується схожість з роботами П. Пікассо на подібну тематику.

Пізніше О. Фіщенко відмовився від технічних прийомів традиційного лінориту своїх учителів і колег, замінивши площинними кольоровими плямами штрихування за формою, що характерне зокрема для гравюр В. Касіяна. Саме площинні кольорові плями стали важливим елементом власного індивідуального

стилю митця. Пошуки в напрямку спрощення та узагальнення форм були типовими для цього часу, що простежується у творчості М. Сарьяна і представників закарпатської графічної школи, а саме у Ф. Манайла, Г. Смольського та інших. Повністю відмовилися від «тривимірності» у своїх ілюстраціях до фольклору В. Перевальський, у монументальних творах В. Задорожній, І. Литовченко та інші київські художники-шістдесятники.

У 1960 – на початку 1970-х років художник напружено шукає колористичне та композиційне вирішення для кожного твору. Мистецтвознавець О. Авраменко зауважує: «Яскравим явищем у жанрі пейзажу 1960-х років стали кольорові лінорити О. Фіщенка. Особливо їх вирізняє уміння художника працювати з чітко окресленими площинами так, що вони дихають, змінюються, рухаються. Цього художник досягає стриманою, уважно дібраною образною мовою, матеріалізованою пластичними і вивіреними лініями ліногравюри» [3, с. 527]. Так, у ліногравюрі «На схилах Тарасової гори» (1963), виконаній у жанрі ліричного пейзажу, вже проявилися характерні риси його подальшої творчості. Для передачі настрою природи й автора використано нюансні світлі кольори. Єдність і рівновага в естампі досягаються ритмічною побудовою стовбурців молодих дерев. Ліногравюра «Ранок. Моринці» (1963) вирішена у виразному теплому охристо-оранжевому колориті. Велику увагу автор приділив ритмічності побудови композиції. На видо-вженій по горизонталі площині з різними інтервалами паралельно розташовані пірамідальні тополі, ритм яких узгоджується з тополями на дальньому плані. Ритміці вертикалей контрастує в більшості пейзажних мотивів ритміка горизонталей (зображення рельєфу місцевості).

Ліногравюра «До сонця» (1964) особливо застосуванням фактурного способу друку. В цій роботі вже відчутне прагнення О. Фіщенка включати в систему композиції елементи, характерні для стилю модерн західноєвропейського мистецтва. Художник використовує стилізовані зображення дерев у вигляді плям з лінійно окресленими гілками, відходячи від реалістичного зображення пейзажного мотиву. Такі випадки в українській графіці, а також і живопису були рідкісними для того періоду. Це свідчить про сміливість у вирішенні творчих завдань художником поряд з роботами колег-сучасників. Йдеться

про ліногравюри авторства «Осінні барви гір», «Тиша» 1966 року.

Тенденція до пошуку нових виражальних засобів у творчості художника 1970-х років активно розвивається; підсилюється експресивність трактування рельєфу пейзажних мотивів; активно вводяться контрасти світлотіні гір, стає об'ємною пляма неба завдяки застосуванню фактурного друку, використано широкі різкі штрихи, посилюється значення виразних контурів. Естампи митця набувають характеру абстрагованої декоративності. Художник все більше відходить від реалістичного трактування обраного пейзажного мотиву чи натюрморту. Це характерно для ліногравюр «Біля села Яблунів» (1972), «Серед гір» (1973), «Гірська дорога» (1974), «Вишківський перевал» (1974).

Характерно, що основним елементом ліноритів майстра графіки періоду 1970-х років стали фактурні кольорові плями, що наближують стилістику його робіт до геометричного абстракціонізму та фовізму. Зокрема, йдеться про твори, створені за карпатськими мотивами: «Біля села Яблунів» (1972), «Серед гір» (1973), «Гірська дорога» (1974), «Вишківський перевал» (1974); тут відчутна динаміка – мінливий рух живої природи, панування стихій повітря, води. Тут не йдеться про відтворення предметності і краси звичайних речей, а переважно лише про передачу властивостей навколишнього речового світу.

У творах О. Фіщенка 1980-х років відчутні впливи таких західно-європейських митців ХХ ст., як П. Пікассо, А. Матіс, Ф. Леже, Ж. Брак та інших. У цей період художник особисті естетичні прагнення блискуче зміг реалізувати через тему урбаністичного пейзажу. Особливо це вдалося йому зробити у нічних мотивах київського циклу кольорових ліноритів: «Місто зростає» (1985), «Величний спокій. Київ» (1986), «Звабліві обриси» (1988), «Яка тривала ніч» (1988), в композиціях яких використана універсальна форма – квадрат. У цих ліноритах застосовані принципи побудови абстрактного твору, майже немає архітектурної конкретики, натомість, послідовно з великою увагою і вимогливістю розроблено колористику й ритміку плям, тому без особливого напруження уяви можна розрізнити предмети композиції. Пейзажі мають дуже умовний характер зображення з мінімізацією засобів, що дає нові можливості для вирішення проблем художньої форми. Для означеного періоду особливим є використання чорної підкладки.

Це допомогло організувати насичену колористику естампів нічного циклу, зробити їх за кольоровою і тональною потужністю рівними олійному живопису.

О. Фіщенко поступово позбувається будь-яких ознак тривимірності, зовсім не застосовує перспективу, а послуговується лише площинним зображенням. Тло, на якому зображені його предмети, «по килимовому» розпластані на площині. Лінорити майстра графіки сприяють організації сучасного інтер'єру та є унікальним явищем у мистецтві української графіки, зокрема, кольорової ліногравюри.

Висновки і перспективи використання результатів дослідження. Отже, можемо зробити висновок, що творчість О. Фіщенко є важливою частиною історії української графіки ХХ століття. Його техніка виконання кольорового лінориту та прагнення до пошуку нових виражальних засобів робили його творчість унікальною та вирізняли з-поміж робіт інших художників того періоду. У творчості О. Фіщенко помітні впливи західноєвропейських митців та модерністського стилю, що

свідчить про сміливість та відкритість митця до нових тенденцій у світовому мистецтві.

Незважаючи на те, що творчість О. Фіщенко не отримала належної оцінки мистецтвознавців, вона досі зберігає свою актуальність і цінність. Його ліногравюри – це унікальні зразки української графіки, які не тільки демонструють технічну майстерність, але й мають глибокий естетичний зміст та варті уваги не лише любителів мистецтва, але й дослідників і мистецтвознавців.

Надалі авторка статті планує провести більш детальне дослідження творчості О. Фіщенко, укласти каталог його робіт зазначеного періоду, щоб ввести твори митця до наукового обігу та популяризувати серед широкої аудиторії.

Отже, вивчення творчості О. Фіщенко є важливим етапом в дослідженні української графіки ХХ століття. Наукові розвідки можуть бути використані для популяризації української мистецької спадщини, а також визначення взаємозв'язку української та світової мистецької традицій.

Список використаних джерел

1. Дмитрова Л. І. Олексій Федорович Фіщенко: кат. вист. творів. Київ : СХУ, 1986.
2. Загаєцька О. Олексій Фіщенко з України. *Образотворче мистецтво*. 2012. № 1/2 С. 100–101.
3. Історія українського мистецтва : у 5 т. Том 5, кн. 4. Київ : *Наук. думка*. 2013.
4. Иванченко Ю. О. Графика. Художники Советской Украины : каталог. Київ : Мистецтво, 1989.
5. Лагутенко О. А. Українська графіка ХХ століття : навч. посіб. Київ : Грані-Т, 2011.
6. Ламонова О. Творчість Олексія Фіщенко. *Наука і суспільство*. 2005. № 9/10. С. 46–48.
7. Ламонова О. Шляхи української графіки II-ї половини ХХ століття. URL http://modern-museum.org.ua/ru/novini_katalog/statti/oksana_lamonova__shljahi_ukrainskoi_grafiki_i_polovini_stolitija_.htm/ (дата звернення: 19.12.2022).
8. Пекаровський Л. Графічний портрет вічно юного міста. *Київ*. 1988. № 8. С. 6
9. Перша республіканська виставка рисунка : каталог. Київ : Реклама, 1972.
10. Федорук О. Інтенсивність емоцій сприйняття. *Образотворче мистецтво*. 2012. № 1/2. С. 98–99.
11. Фіщенко Олексій : альбом. Київ : Мистецтво, 1969.
12. Фіщенко О. Зерна моєї мрії. *Образотворче мистецтво*. 2005. № 2. С. 56–57.
13. Фіщенко Олексій : графіка, живопис : кат. творів. Київ : Емірат, 2003.
14. Фіщенко Олексій Федорович : кат. вист. творів. Київ : РВА Тріумф, 1996.
15. Христенко В. Є. Техніки авторського друку. Офорт, літографія, дереворит та лінорит, шовкотрафаретний друк : навч. посіб. Харків : Колорит, 2004.
16. Catalogue de l'exposition de l'art graphique de la peinture decorative de l'Ukraine sovietique en France. [S. I.], 1975.
17. Цельтнер В. П. Алексей Федорович Фищенко : каталог. Киев : СХ УССР, 1977.

References

1. Dmy`trova L. I. (1986). *Oleksij Fedorovy`ch Fishhenko* [Dmytrova L. I. Oleksii Fedorovych Fishchenko: kat. vyst. tvoriv. Kyiv : SKhU] : kat. vy`st. tvoriv. Ky`yiv : SXU [in Ukrainian].
2. Zagayecz`ka O. (2012). Oleksij Fishhenko z Ukrainy [Zahaietska O. Oleksii Fishchenko from Ukraine]. *Obrazotvorche my`steczto* [art], 1/2, 100–101 [in Ukrainian].
3. Istoriya ukrayins`koho `my`steczto (2013) [History of Ukrainian art] (T. 1–5), T. 5, kn. 4. Ky`yiv : Nauk. dumka [in Ukrainian].
4. Y`vanchenko Yu. O. (1989). *Grafy`ka. Xudozhny`ky` sovetskoj Ukray`ny* : catalog [Ivanchenko Yu. O. (1989) Graphics. Artists of Soviet Ukraine: catalog]. Ky`ev : My`steczto [in Russian].
5. Lagutenko O. A. (2011). *Ukrayins`ka grafika XX stolittya* : navch. posib [Lahutenko O. A. (2011) Ukrainian graphics of the 20th century: teach. manual]. Ky`yiv : Grani-T [in Ukrainian].

6. Lamonova O. (2005). Tvorchist` Oleksiya Fishhenka [Lamonova O. Creativity of Oleksii Fishchenko]. *Nauka i suspil'stvo* [Science and society], 9/10, 46–48 [in Ukrainian].
7. Lamonova O. Shlyaxy` ukrayins`koyi grafiky` II-yi polovy`ny` XX stolittya [Lamonova O. Paths of Ukrainian graphics of the 2nd half of the 20th century]. URL http://modern-museum.org.ua/ru/novini_katalog/statti/oksana_lamonova_shljahi_ukrainskoi_grafiki_i_polovini_stolittja_.htm/ [in Ukrainian].(19.12.2022)
8. Pekarovs`kyj L. (1988). Grafichny`j portret vichno yunogo mista [Pekarovskyi L. Graphic portrait of an eternally young city]. *Ky`yiv* [Kyiv], 8, 1988. 6 [in Ukrainian].
9. *Persha respublikans`ka vy`stavka ry`sunka : catalog* (1972) [The first republican drawing exhibition: catalog (1972)]. *Ky`yiv : Reklama* [in Ukrainian].
10. Fedoruk O. (2012). Intensy`vnist` emocij spry`jnyattya [Fedoruk O. Intensity of emotion perception]. *Obrazotvorche my`stecztvo* [Art], 1/2, 98–99 [in Ukrainian].
11. *Fishhenko Oleksij : al`bom* (1969) [Fishchenko Oleksii: album]. *Ky`yiv : My`stecztvo* [in Ukrainian].
12. Fishhenko O. (2005). Zerna moyeyi mriyi [O. Fishchenko (2005) Grains of my dream. art]. *Obrazotvorche my`stecztvo* [Art], 2, 56–57 [in Ukrainian].
13. *Fishhenko Oleksij : grafika, zhy`vopy`s: kat. tvoriv* (2003) [Fishchenko Oleksii graphics, painting: cat. works (2003)]. *Ky`yiv : Emirat* [in Ukrainian].
14. *Fishhenko Oleksij Fedorovy`ch : kat. vy`st. tv* (1996) [Fishchenko Oleksii Fedorovych: cat. works (1986)]. *Ky`yiv : RVA Triumf* [in Ukrainian].
15. Xry`stenko, V. Ye. (2004). *Texniki` avtors`kogo druku. Ofort, litografiya, derevory`t ta linory`t, shovkotrafaretny`j druk: navch. posib.* [Khrystenko V. Ye. Techniques of author's printing. Etching, lithography, woodcut and linocut, silk screen printing: teaching. manual]. *Xarkiv : Kolory`t* [in Ukrainian].
16. *Catalogue de l'exposition de l'art graphique de la peinture decorative de l'Ukraine sovietique en France* (1975). [S. i.] [in France].
17. Cel`tner V. P. (1977). *Aleksej Fedorovy`ch Fy`shhenko : catalog* [Tsel'tner V. P. Aleksei Fedorovych Fyshchenko: catalog]. *Ky`ev : SX USSR* [in Russia].

Подано до редакції 28.02.2023